

PROPOSISYON

5

BINABAGO ANG PROSESO NG HALALAN NA PAGPAPAALIS PARA SA MGA OPISYAL SA BUONG ESTADO. KONSTITUSYONAL NA AMYENDA NG LEHISLATURA.

OPISYAL NA PAMAGAT AT BUOD

NA INIHANDA NG PANGKALAHATANG ABUGADO

Matatagpuan ang teksto ng panukalang ito sa pahina 118 at sa website ng Kalihim ng Estado sa voterguide.sos.ca.gov.

- Sa ilalim ng kasalukuyang batas, nagpapasya ang mga botante sa parehong halalan kung (1) paaalisin ang isang opisyal ng estado, at (2) sino ang papalit sa opisyal kung pinaalis siya.
- Sa ilalim ng panukalang ito:
 - kung pinaalis ang Gobernador, ang Tenyente Gobernador ay magiging Gobernador para sa natitirang panahon ng termino o hanggang sa may mapiling kapalit;
 - para sa lahat ng iba pang pinaalis na opisyal, mananatiling bakante ang katungkulan hanggang sa mapunan sa pamamagitan ng kasunod na espesyal na halalan o pagtatalaga ayon sa tinukoy ng umiiral na batas; at
 - ang isang pinaalis na opisyal ay maaaring maging kandidato sa isang espesyal na halalan para punan ang katungkulan.

BUOD NG TANTIYA NG LEHISLATIBONG MANUNURI SA NETONG EPEKTO SA PANANALAPI NG ESTADO AT LOKAL NA PAMAHALAAN:

- Hindi alam na netong epekto sa pananalapi. Mga posibleng matitipid o gastos na milyon-milyong dolyar ang pang-estado at lokal na pamahalaan para isagawa ang mga halalan na pagpapaalis. Magiging bihira ang mga gastos o matitipid na ito, at depende ito sa katungkulan na may pinaalis at kung gaano kadalas mangyayari ang pagpapaalis.

MGA PINAL NA BOTO NG LEHISLATURA SA SCA 1 (PROPOSISYON 5)
(KABANATA 204, MGA BATAS NG 2024)

Senado: Mga Oo 32 Mga Hindi 8
Asembleya: Mga Oo 59 Mga Hindi 17

PAGSUSURI NG PAMBATASANG MANUNURI

PINAGMULAN

Halalan ng mga Opisyal ng Estado.

Itinatag ng Konstitusyon ng Estado ang mga katungkulang pambatas, ehekutibo, at panghukuman ng estado. Kinakatawan ng ilang opisyal ng estado ang mga bahagi ng estado, na kilala bilang mga distrito. Ang ibang opisyal ng estado, tulad ng Gobernador o Abogado Heneral, ay kumakatawan sa buong estado. Ang mga botante ay naghahalal ng mga tao upang kumatawan sa kanila sa mga katungkulan ng estado para sa mga takdang termino. Halimbawa, ang isang Miyembro ng Asembleya ng Estado ay inihahalal para sa terminong dalawang taon at ang

Gobernador ay inihahalal para sa terminong apat na taon. Upang tumakbo para sa isang katungkulan ng estado, dapat magsumite ang mga kandidato ng mga partikular na dokumento sa nominasyon bago ang halalan. Tinutukoy ng batas ng estado kung kailan nagaganap ang “panahon ng nominasyon” na ito.

Halalan ng Pagpapaalis sa mga Opisyal ng Estado. Pinahihintulutan ng Konstitusyon ng Estado ang mga botante na alisin sa katungkulan ang mga opisyal ng estado bago matapos ang kanilang termino sa pamamagitan ng halalan na pagpapaalis. Ang halalan na pagpapaalis ay isang halalan kung saan tinatanong ang mga botante kung

PAGSUSURI NG PAMBATASANG MANUNURI

IPINAGPAPATULUY

aalisin ang isang opisyal sa katungkulan. Upang maging kuwalipikado ang isang halalan na pagpapaalis para sa balota, dapat mangolekta ang mga tagasuporta ng halalan na pagpapaalis ng isang tiyak na bilang ng mga lagda mula sa distrito ng opisyal (o sa buong estado para sa mga katungkulang pang-estado). Mula noong 1913, 11 halalan na pagpapaalis ng estado ang naging kuwalipikado para sa balota (siyam na mambabatas at dalawang Gobernador) at anim ang nagresulta sa pag-alis ng isang opisyal sa katungkulan (limang mambabatas at isang Gobernador).

Dalawang Tanong sa mga Halalan na Pagpapaalis. Sa isang halalan na pagpapaalis, dalawang tanong ang itinatanong sa mga botante: (1) kung dapat bang alisin ang opisyal sa katungkulan at (2) sino ang dapat pumalit sa opisyal kung aalisin sa katungkulan. Nag-iiba ang bilang ng mga kandidato na lumilitaw sa ikalawang tanong. Halimbawa, may 135 kandidato sa halalan na pagpapaalis sa Gobernador noong 2003 at 46 na kandidato sa halalan na pagpapaalis sa Gobernador noong 2021. Kung ang isang opisyal ng estado ay pinaalis, ang taong nakatanggap ng pinakamaraming boto sa ikalawang tanong ang uupo sa katungkulan.

Mga Bakanteng Katungkulan ng Estado. Maaaring umalis sa katungkulan ang mga opisyal ng estado bago matapos ang kanilang termino dahil sa mga dahilan maliban sa halalan na pagpapaalis. Halimbawa, maaari silang mamatay o magbitiw. Kapag nangyari ito, nagiging bakante ang katungkulan. Nag-iiba ang proseso ng pagpuno sa isang bakanteng katungkulan depende sa katungkulan. Karaniwan, ang isang bakanteng puwesto sa Asembleya o Senado ay pinupunan sa pamamagitan ng

isang espesyal na halalan na tinatawag ng Gobernador. Ang Tenyente Gobernador ay nagsisilbing Gobernador kapag may bakante sa katungkulan ng Gobernador. Ang mga bakante sa iba pang mga katungkulang ehekutibo (halimbawa, ang Tenyente Gobernador o Abogada Heneral) at sa Korte Suprema at mga Hukuman ng Apela ay pinupunan sa pamamagitan ng mga paghirang ng Gobernador.

Dalas ng mga Halalan. Ang mga halalan sa buong estado sa California ay nakatakda bawat dalawang taon. Sa mga nakatakdang taon ng halalan, idinaraos ang isang primaryang halalan alinman sa Marso o Hunyo, depende sa taon, at idinaraos ang isang pangkalahatang halalan sa Nobyembre. Bukod sa mga nakatakdang halalan, maaaring magpatawag ang mga pamahalaan ng estado at lokal ng mga espesyal na halalan upang tugunan ang mga partikular na isyu. Halimbawa, maaaring magpatawag ang Gobernador ng isang espesyal na halalan upang punan ang isang bakanteng puwesto sa Asembleya.

Pangangasiwa ng mga Halalan sa California. Pinangangasiwaan ng mga opisyal ng halalan ng county ang karamihan ng mga halalan sa California. Bilang bahagi ng kanilang trabaho, nag-iimprenta at nagpapadala sila ng mga balota at iba pang materyales sa pagboto sa mga rehistradong botante. Ang ilang ahensiya ng estado ay mayroon ding gawaing may kaugnayan sa halalan. Halimbawa, pinangangasiwaan ng Kalihim ng Estado ang mga halalan sa buong estado at inihahanda at ipinapadala sa koreo ang estado *Gabay sa Impormasyon ng Botante*.

Pagbabayad para sa mga Halalan na Pagpapaalis ng Estado. Inaatasan ng batas ng estado ang Kagawaran ng Pananalapi ng California na makipagtulungan sa mga

PAGSUSURI NG PAMBATASANG MANUNURI

IPINAGPAPATULOG

opisyal ng halalan ng estado at lokal upang tantiyahin ang halaga ng isang halalan na pagpapaalis para sa isang katungkulan pang-estado. Inaatasan ang kagawaran na ipadala ang pagtatantiya sa Lehislatura. Sinusuri ng Lehislatura ang pagtatantiya at maaaring maglaan ng pagpopondo para sa halalan. Ang anumang natitirang mga gastos ay binabayaran mula sa mga badyet ng Kalihim ng Estado at mga county.

MUNGKAHI

Gaya ng inilalarawan sa ibaba, binabago ng Proposisyon 5 ang proseso ng halalan na pagpapaalis upang maging katulad ito ng umiiral na proseso para sa pagpuno ng mga bakanteng katungkulan pang-estado, maliban sa proseso para sa pagpapaalis sa Gobernador.

Inaalis ang Ikalawang Tanong Mula sa mga Halalan na Pagpapaalis. Inaalis ng Proposisyon 5 ang ikalawang tanong—sino ang dapat pumalit sa pinaalis na opisyal—mula sa isang halalan na pagpapaalis. Nangangahulugan ito na sa mga halalan na pagpapaalis sa hinaharap, magpapasya lamang ang mga botante kung dapat alisin sa isang katungkulan pang-estado ang isang halal na opisyal, hindi kung sino ang dapat pumalit sa opisyal.

Tinutukoy ang mga Hakbang para sa Pagpuno ng mga Bakanteng Katungkulan. Kung ang isang opisyal ng estado ay pinaalis, ginagawa ng Proposisyon 5 na bakante ang katungkulan ng pinaalis na opisyal. Maliban sa katungkulan ng Gobernador, ginagamit ng Proposisyon 5 ang umiiral na proseso para sa pagpuno ng mga bakante upang punan ang katungkulan. Sa kaso ng isang katungkulan sa Senado o Asembleya ng Estado,

nangangahulugan ito na karaniwang ihahalal ang kapalit sa pamamagitan ng isang hiwalay na espesyal na halalan. Pipili ang Gobernador kung sino ang pupuno sa isang bakante sa anumang iba pang katungkulan (maliban sa katungkulan ng Gobernador).

Lumilikha ng Hiwalay na Proseso para sa Pagpuno sa Katungkulan ng Gobernador. Nakadepende ang proseso para sa pagpuno sa katungkulan ng Gobernador sa kung kailan naganap ang halalan na pagpapaalis. Kung ang Gobernador ay pinaalis bago magsara ang panahon ng nominasyon para sa susunod na halalan sa buong estado sa unang dalawang taon ng termino, sinasabi ng Proposisyon 5 na ang Tenyente Gobernador ay magsisilbing Gobernador hanggang sa maghalal ang mga botante ng bagong Gobernador sa isang halalan sa buong estado sa hinaharap. Kung ang Gobernador ay pinaalis sa kalaunang bahagi ng termino, ang Tenyente Gobernador ay magsisilbing Gobernador para sa natitirang bahagi ng termino.

MGA EPEKTO SA PANANALAPI

Nakadepende ang mga Epekto sa Pananalapi sa Dalas ng mga Halalan na Pagpapaalis at sa mga Katungkulan Pinapaalis. Kung magkakaroon ng mga gastos o matitipid kumpara sa kasalukuyan ay nakadepende sa dalas ng mga halalan na pagpapaalis sa hinaharap at sa mga katungkulan pinapaalis. Ang isang halalan na pagpapaalis para sa isang katungkulan pang-estado (halimbawa, Tenyente Gobernador) ay makaaapekto sa mga opisyal ng halalan ng estado at mga opisyal ng lokal na halalan sa lahat ng 58 county. Ang isang halalan na pagpapaalis para

PAGSUSURI NG PAMBATASANG MANUNURI

IPINAGPATULUY

sa isang katungkulan batay sa distrito (halimbawa, isang Senador ng Estado o Miyembro ng Asembleya) ay makaaapekto lamang sa mga opisyal ng halalan ng estado at mga opisyal ng lokal na halalan sa mga distritong iyon.

Mga Posibleng Gastos. Maaaring magresulta ang Proposisyon 5 sa mas mataas na mga gastos na kaugnay ng mga halalan na pagpapaalis sa hinaharap kung kinakailangan ang isang espesyal na halalan upang punan ang bakanteng katungkulan pagkatapos ng isang halalan na pagpapaalis. Halimbawa, ang isang katungkulan pambatas na ginawang bakante pagkatapos ng isang halalan na pagpapaalis ay karaniwang pupunan sa pamamagitan ng isang espesyal na halalan. Kung ang espesyal na halalan na iyon ay hindi maaaring isabay sa isang nakatakdang halalan, kakailanganin ng mga opisyal ng halalan na magsagawa ng isang hiwalay na espesyal na halalan. Ang gastos ng mga opisyal ng halalan ng estado at lokal upang mangasiwa ng naturang espesyal na halalan ay maaaring umabot sa milyun-milyong dolyar bawat halalan.

Mga Posibleng Matitipid. Maaaring magresulta ang Proposisyon 5 sa mas mababang mga gastos sa pamamagitan ng pag-aalis ng ikalawang tanong mula sa balota. Magkakaroon ng mga matitipid na ito kapag ang isang Gobernador ay pinaalis sa kalaunang bahagi ng termino at para sa iba pang mga katungkulan kung saan ang mga bakante ay pinupunan sa pamamagitan ng paghirang. Magkakaroon ng mga matitipid dahil hindi na isasama sa mga balota at materyales sa pagboto ang impormasyon tungkol sa mga kandidatong

kapalit. Ang halaga ng mga matitipid ay nakadepende sa kung ilang kandidato ang sana ay nasa balota kung nanatili ang ikalawang tanong, ngunit maaaring umabot sa milyun-milyong dolyar bawat halalan.

Nakadepende ang Netong Epekto sa mga Kalagayan ng mga Pagsisikap sa Halalan na Pagpapaalis sa Hinaharap. Hindi alam ang netong epekto sa pananalapi dahil nakadepende ito sa mga halalan na pagpapaalis sa hinaharap. Maaaring humantong ang Proposisyon 5 sa mga matitipid o **mga gastos na posibleng nasa saklaw na milyun-milyong dolyar** para sa pangangasiwa ng mga halalan na pagpapaalis. Ang paraan kung paano paghahatian ang mga matitipid o gastos na ito ng mga pamahalaan ng estado at county ay nakadepende sa mga desisyong gagawin ng Lehislatura sa hinaharap. Ang netong epektong ito sa pananalapi ay kumakatawan sa mas mababa sa isang-ikasampu ng 1 porsiyento (0.1 porsiyento) ng kabuuang badyet ng Pangkalahatang Pondo ng estado. (Ang Pangkalahatang Pondo ay ang account na ginagamit ng estado upang bayaran ang karamihan sa mga pampublikong serbisyo, kabilang ang edukasyon, pangangalagang pangkalusugan, at mga bilangguan.)

Bisitahin ang sos.ca.gov/campaign-lobbying/cal-access-resources/measure-contributions/2026-ballot-measure-contribution-totals para sa listahan ng mga komite na pangunahing binuo para suportahan o kontrahin ang panukalang ito.

Bisitahin ang fppc.ca.gov/transparency/top-contributors.html para ma-access ang nangungunang 10 tagapag-ambag sa komite.